

ZGROMADZENIE SIÓSTR ŚW. KATARZYNY I JEGO *REGUŁA*

Słowa kluczowe: siostry św. Katarzyny (katarzynki), bł. Regina Protmann, *Reguła*

Keywords: Sisters of St. Catherine, Blessed Regina Protmann, *Rule*

Schlüsselwörter: Katharinenschwestern, Selige Regina Protmann, *Ordensregel*

W różnych okresach historii oraz w rozmaitych miejscach świata Bóg powołuje do istnienia wspólnoty zakonne, które są wyraźną odpowiedzią na potrzeby czasów. Czyni to za pomocą ludzi, pobudzonych specjalną łaską, którzy podejmują trud organizacji nowych instytutów życia konsekrowanego¹. Są oni niejako narzędziami w rękach Bożej Opatrzności. Do takich postaci należy bł. Regina Protmann (1552–1613)², założycielka Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy. Mija 450 lat od chwili powołania do życia tej wspólnoty, dlatego artykuł niniejszy jest próbą przybliżenia jej dziejów i zasad funkcjonowania.

I. POCZĄTKI ZGROMADZENIA

Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy sięga swymi początkami drugiej połowy XVI stulecia. Powstało ono w 1571 r. w Braniewie³ na

* S. mgr lic. Łucja Irena Jaworska CSC – katarzynka, magister licencjat prawa kanonicznego. E-mail: lucjawor@wp.pl

¹ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego. Perfectae caritatis*, 28 X 1965, w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła*, Kraków 2003, 1.

² Dokładna data narodzin R. Protmann nie jest znana. Nie podał jej także anonimowy autor biografii, napisanej wkrótce po jej śmierci (†1613 r.) – ok. roku 1616. Zob. A. Boenigk, *Regina Protmann und die Kongregation der Schwerstern von der hl. Katharina*, Braunsberg 1933, s. 14. Przyjęcie 1552 r. za datę urodzin Reginy Protmann pochodzi z inskrypcji umieszczonej w prawym górnym rogu jej portretu pośmiertnego, namalowanego w roku jej śmierci. Zapis zawiera liczbę przeżytych lat (61 lat) oraz datę śmierci: 18 styczeń 1613 r. Por. B.G. Sliwińska, *Dzieje Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, Olsztyn 1998, s. 53, przyp. 20.

³ Braniewo, najstarsze miasto warmińskie, było pierwszą stolicą diecezji warmińskiej. Jedno z największych 12 miast tej diecezji odgrywało w historii ważną rolę. Położone na dawnym szlaku handlowym, wiodącym wzdłuż Zalewu Wiślanego. Pierwszą wzmiankę o nim podaje traktat pokojowy z Prusami, tzw. dzierzgoński, z 7 lutego 1249 r. Zob. F. Buchholz, *Braunsberg im Wandel der Jahrhunderte*, Braunsberg 1934, 3; S. Achremczyk, A. Szorc, *Braniewo*, Olsztyn 1995, s. 16 n.; M.L. Krebs, *Wpływ beatyfikacji Matki Reginy Protmann na rozwój jej kultu*, Olsztyn 2003, s. 9.

Warmii, w wyniku przemian zachodzących w Kościele po Soborze Trydenckim⁴. Zrodziło się z twórczego impulsu Ducha Świętego, który prowadził drogą Ewangelii 19-letnią mieszkankę tego miasta Reginę Protmann, inspiratorkę nowej formy zakonów żeńskich, łączących kontemplację z działalnością apostołską-czynną. Jej życie i działalność przypadły na szczególnie trudny okres zarówno dla Braniewa, jak i dla całego Kościoła warmińskiego.

Uwarunkowania społeczno-polityczne i eklezjalne

Szerzący się już wcześniej w Europie protestantyzm znalazł podatny grunt na terytorium Warmii. Za rządów księcia Albrechta idee reformatorskie zaczęły swobodnie przenikać do miast i wiosek warmińskich. Książę Albrecht Hohenzollern (1511–1525), ostatni Wielki Mistrz Krzyżacki, zrzucił habit zakonny i przyjął luteranizm. Dnia 10 kwietnia 1525 r., już jako władca świecki, złożył królowi polskiemu Zygmunutowi Staremu hołd na rynku krakowskim⁵. Odtąd, jako Książę Prus Wschodnich, w myśl zasady *cuius regio eius religio*, narzucał swoim poddanym wyznanie luteranckie⁶: zamieniał kościoły katolickie na ewangelickie zbory, usuwał z parafii księży katolickich, likwidował klasztory, niszczył kaplice, figury świętych, krzyże przydrożne, zabronił pielgrzymek do miejsc słynących łaskami⁷.

Przed definitywnym przyjęciem luteranizmu uratowała Warmię antyreformacyjna postawa biskupów: Maurycego Ferbera (1523–1537), Jana Dantyszka (1538–1548), Tiedemanna Giese (1548–1549), a szczególnie kardynała Stanisława Hozjusza (1551–1579), uczestnika Soboru Trydenckiego (1545–1563) i jego następcy, biskupa Marcina Kromera (1512–1589)⁸. Kardynał Stanisław Hozjusz z wielką gorliwością wdrażał potrydencką odnowę Kościoła, rozpoczynając tym samym religijno-moralne i kulturalne odrodzenie diecezji warmińskiej. Usilnie zabiegał o reformę obyczajów duchowieństwa i wiernych⁹, dlatego w 1564 r. sprowadził do Braniewa jezuitów. Kluczowym zadaniem ich działalności na Warmii miało być

⁴ Por. J. Hochleinter, *Religijność potrydencka na Warmii (1551–1655)*, Olsztyn 2000, s. 77–82; *Konstytucje Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, Rzym 1990, art. 17.

⁵ Na ten temat zob. K. Górski, *Zakon Krzyżacki a powstanie państwa pruskiego*, Wrocław 1977, s. 204–205. Por. M. Bogucka, *Hold Pruski*, Warszawa 1982, s. 93–95; B. Kumor, *Protestancka reformacja na ziemiach polskich*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, II/2, red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań–Warszawa 1974, s. 51.

⁶ Por. J. Obłąk, *Historia diecezji warmińskiej*, Olsztyn 1959, s. 61; B.G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 34.

⁷ Na ten temat zob. J. Kolberg, *Ermland im Kriege des Jahres 1520*, ZGAE 15(1904), s. 553; F. Buchholz, *Braunsberg im Wandel der Jahrhunderte*, s. 94–95; A. Rogalski, *Kościół katolicki na Warmii i Mazurach*, Warszawa 1956, s. 159–160; J. Obłąk, *Historia diecezji warmińskiej*, s. 61–62; J. Małek, *Dwie części Prus. Studia z dziejów Prus Książęcych i Prus Królewskich w XVI–XVII wieku*, Olsztyn 1987, s. 163–169.

⁸ Por. B.G. Śliwińska, *Kościół na Warmii w okresie odnowy trydenckiej*, w: *Dzieje Zgromadzenia*, s. 17–50. Zob. wydanie ustawy Ferbera w opracowaniu A. Szorca, *Warmiensia. Wilkierze warmińskie*, SW 21(1984), s. 18–34; J. Obłąk, *Historia diecezji warmińskiej*, s. 108, A. Szorc, *Dzieje diecezji warmińskiej (1243–1991)*, Olsztyn 1991, s. 36.

⁹ Por. J. Korewa, *Sprowadzenie jezuitów do Polski*, „Nasza Przeszłość” 20 (1964), s. 18–19.

utrzymanie katolicyzmu w Braniewie, a także w całej diecezji¹⁰ oraz podniesienie poziomu naukowego i religijnego młodzieży¹¹. Dla zrealizowania tych celów powołał do życia w Braniewie kolegium jezuickie dla młodzieży świeckiej (1565), zwane od jego imienia *Collegium Hosianum*, a także założył w tym mieście, pierwsze na ziemiach polskich seminarium duchowne (1565), którego kierownictwo powierzył jezuitom¹². W 1578 roku w mieście powstał również alumnat papieski¹³.

Działalność dwóch wielkich postaci: kardynała Stanisława Hozjusza i jego następcy, Marcina Kromera, stała się inspiracją dla wielu młodych ludzi, którzy umocniwszy się w prawdach wiary katolickiej wstępowali na drogę powołania kapłańskiego i zakonnego.

W tej duchowej atmosferze Kościoła wzrastała i dojrzewała do wielkich zadań młoda braniewianka, wywodząca się z patrycjuszowskiej rodziny Regina Protmann. Do dziewiętnastego roku życia pozostawała ona przy rodzicach. Wychowana w głębokiej wierze, dzięki której rodzina Protmannów wytrwała w katolicyzmie mimo naporu reformacji, wyniosła z domu rodzinnego zdrowe zasady moralne i gruntowną wiedzę religijną. Jej biograf pisze, że prowadziła przez ten czas życie typowe dla mieszczańskiej rodziny¹⁴. „Odznaczała się przy tym urodą, bystrością umysłu, mądrością i roztropnością, pragnęła imponować współtowarzyszkom zabaw oraz być przez nie podziwianą”¹⁵. Z pewnością utrzymywała też żywe kontakty z działającymi w Braniewie, od 1565 r., jezuitami. Należała do Sodalicji Mariańskiej, założonej w Braniewie przez pracujących tam jezuitów¹⁶. Od najmłodszych lat pozostawała pod ich kierownictwem duchowym. W ten sposób ożywiona wówczas atmosfera religijna Braniewa i rozwój różnych form działalności jezuitów oddziaływały na uformowanie osobowości Reginy i ukształtowanie jej silnej postawy¹⁷. Domniemany biograf Reginy o. Engelbert Keilert¹⁸, który znał ją osobiście, uważa owo odkrycie

¹⁰ Zob. J. Korewa, *Sprowadzenie jezuitów*, s. 46. Por. S. Achremczyk, R. Marchwiński, J. Przeracki, *Poczet Biskupów Warmińskich*, Olsztyn 1994, s. 105–112.

¹¹ W *Hosianum* kształcono tylko chłopców. Zob. M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, s. 11. Por. J. Brodrick, *Powstanie i rozwój Towarzystwa Jezusowego*, t. I: *Początki Towarzystwa Jezusowego*, tłum. W. Baranowski, M. Bednarz, Kraków 1969, s. 425–435; W. Kilian, *Praca wychowawcza Sióstr św. Katarzyny, Dziewicy i Męczennicy w latach 1571–1772*, *SW* 22–23 (1985–1986), s. 117.

¹² Por. J. Korewa, *Z dziejów diecezji warmińskiej, w XVI w. Geneza braniewskiego Hozjanum*, Poznań–Warszawa–Lublin 1964, 132; J. Obląk, *O początkach kolegium jezuickiego i seminarium duchownego w Braniewie*, w: *SW*, 5 (1968) 6–8.

¹³ Por. J. Obląk, *Historia diecezji warmińskiej*, s. 75; J. Brodrick, *Powstanie i rozwój Towarzystwa Jezusowego*, s. 425–435; A. Szorc, A. Kopiczko, *Wyższe Seminarium Duchowne Hosianum, Zarys dziejów*, Olsztyn 1995, s. 7–69; M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, s. 11; S. Achremczyk, *Braniewo i jego mieszkańcy w czasach nowożytnych*, *SW* 40 (2003), s. 404.

¹⁴ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann, Założycielki Zgromadzenia Sióstr świętej Katarzyny Dziewicy i Męczennicy, napisany przez wiarygodnego kapłana, Grottaferrata* (Roma) 1979, s. 17.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Zob. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polskich i Litwy 1564–1995*, opr. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 629.

¹⁷ Por. T. Podgórska, *Regina Protmann wzorem mądrości oraz ofiarnej służby wypływającej z miłości Boga i człowieka*, *SW* 40 (2003), s. 419.

¹⁸ Podstawowym źródłem poznania życia młodej braniewianki jest anonimowa biografia, która ukazała się w Krakowie w dziesięciolecie śmierci Reginy (1623 r.). Przypuszczalnym autorem dzieła, które ukazało się drukiem w języku niemieckim, był jezuita, o. Engelbert Keilert (1565–1622), spowiednik (zob. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 30, przyp. 23) i kierownik duchowy późniejszych lat Reginy (zob. T. Clagius, *Linda Mariana sive de Beata virgines Lindensi*, Coloniae 1659, s. 227).

powołania i charyzmatu za szczególny dar łaski. W biografii o niej napisał: „Kiedy światło łaski Bożej zaczęło promieniować w sercu Reginy, poznała marność uciech światowych, poczuła do nich wstręt i niechęć. Wówczas została rozpalona ogniem miłości do Boga, swego Pana, co wyraźnie wynika z modlitwy własnoręcznie przez nią napisanej”¹⁹. Wtedy też pewnie zrozumiała, że miłość ku Bogu polega na pełnieniu Jego woli. Postanowiła upodobnić się do Jezusa, zmieniając styl swego życia. Pragnęła ofiarnie służyć umiłowanemu nade wszystko Bogu w bliźnich, okazywać im życzliwość, szacunek i miłość²⁰.

W latach 1571–1572 nawiedziła Warmię epidemia dżumy, która zbierała śmiertelne żniwo wśród ludności²¹. Zaraza osiągnęła swój punkt kulminacyjny na przełomie tych lat²². Kościół włączył się wówczas bardzo ofiarnie w dzieło niesienia pomocy potrzebującym²³.

Widząc cierpienie ludzkie, spowodowane straszliwą zarazą, Regina nie tylko modliła się, lecz także czynem pragnęła przychodzić z pomocą biednym. W takich okolicznościach rozpoczęła wraz z kilkoma towarzyszkami posługę wśród chorych i umierających swojego miasta. Fakt ten odnotował anonimowy biograf Reginy: „prawdziwe świadectwo jej wielkiej miłości mogą dać chorzy i biedni, do których w każdej chwili spieszyła z wielkim poświęceniem (...). Jakże często opatrywała im rany. Ostatnim gestem (o wielka miłości) był pocałunek. Klękała przed chorym i całowała otwarte rany”²⁴. Był to początek nowej drogi, szukania Boga w codzienności obecnego zwłaszcza w potrzebującym pomocy człowieku. Autor *Żywota* napisał o niej: „Gdy to nowe światło, podobne do gwiazdy porannej, wzeszło i ukazało się, pociągnęło

¹⁹ Pragnienie ściślejszego zjednoczenia z Bogiem wyraziła w następującej modlitwie: „O Panie i Boże mój, zrań grzeszne serce moje ognistą strzałą miłości Twej, która wszystko przewyższa, abym nie miała upodobania w żadnym stworzeniu, lecz tylko w Tobie jedynie, Boże mój i Panie. Daj mi taką miłość, abym się cała spaliła i w Tobie rozplynęła. Jezu mój najukochańszy, tylko Ty bądź w sercu moim i przyjmij mnie do Serca Swego, abym już tylko Tobie podobać się mogła na wieki. Jezu mój słodki, o Panie i Boże mój, ach kiedyż ja będę miłować Cię doskonale? Kiedy ja Ciebie obejmę, Oblubieńcze mój najmiłszy, w ramionach mej duszy niegodnej i w Sercu Twym odpocznę na wieki? O Panie Jezu, słodczy duszy mojej, Oblubieńcze serca mego, ach, abym mogła z czystej miłości ku Tobie pogardzać sobą i światem całym. Ach, aby dusza moja z miłości ku Tobie stopniała jak wosk od słońca i z Tobą się zjednoczyła, o Panie i Boże mój” (*Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 18).

²⁰ Por. B. G. Słowińska, *Dzieje Zgromadzenia*, 58.

²¹ Epidemię w latach 1571–1572 scharakteryzował jeden z ojców jezuitów, pisząc w liście do generała zakonu: „Obleciał mnie strach przed śmiercią zwłaszcza z dwóch powodów. Pierwszy to ten, że gdy po skończeniu się mojego urzędu podróżowałem po Mazowszu, Prusach i Litwie, to nie znalazłem prawie żadnego miasta czy też wioski, gdzie nie byłoby zarażonych, leżących całymi tygodniami (...). Opuszczone są również miasta dawniej ludne, zwłaszcza dwa takie spotkałem, gdzie była masa zmarłych. Z ludzi niektórzy nie dawali znaku życia. Bydło błąkało się bez pasterza” (Por. B. Natoński, *Początki i rozwój Towarzystwa Jezusowego w Polsce (1564–1580)*, w: J. Brodriick, *Powstanie i rozwój Towarzystwa Jezusowego*, s. 455).

²² Por. A. Walawender, *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1450–1568*, t. I: *Zjawiska meteorologiczne i pomory*, Lwów 1932, s. 92–94; A. Boenigk, *Regina Protmann*, s. 22; B. G. Słowińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 59, przypis 54.

²³ Por. A. Walawender, *Kronika klęsk elementarnych*, s. 92–94; A. Boenigk, *Regina Protmann*, s. 22.

²⁴ *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 34.

za sobą inne dziewice, powiększając grono służebnic Chrystusowych, pragnieniem jej serca było służyć wyłącznie Bogu w oderwaniu od wszystkiego, co światowe²⁵.

Regina postanowiła całkowicie poświęcić się Bogu i ludziom. Opuściła więc bogaty dom rodzinny i z dwiema dziewczętami zamieszkała najpierw u pewnej pobożnej wdowy, a potem w ubogim domu przy dawnej ulicy Kościelnej, dając w ten sposób początek nowej rodzinie zakonnej²⁶. Otrzymany w spadku od rodziny dom stał się pierwszą siedzibą Zgromadzenia, które Regina Protmann założyła w 1571 roku w Braniewie²⁷. Tu, w rodzinnym mieście, rozpoczęła ona życie całkowitego oddania się Bogu i Jego najświętszej woli. Było to życie modlitwy, pokuty i miłości bliźniego. Swoją młodą wspólnotę powierzyła opiece św. Katarzyny Aleksandryjskiej, Dziewicy i Męczennicy, patronki kościoła parafialnego w Braniewie. Od jej imienia wywodzi się nazwa Zgromadzenia²⁸.

Życie pierwszych katarzynek było pełne ofiar i wyrzeczeń. „Udziałem ich [pisze biograf] stało się wielkie ubóstwo, głód i zimno (...). Bieda była początkowo bardzo wielka²⁹. Mimo to wspólnota Reginy powiększała się z roku na rok. W 1578 r. była tak liczna, że nie mogła pomieścić się w budynku, który „był bardzo zniszczony i groził zawaleniem³⁰. Zainteresowała się tym rada miasta, która podziwiając zaangażowanie sióstr na rzecz najbiedniejszych, poczuła się zobowiązana do przyjścia im z pomocą. O pomyślnie rozwijającym się dziele powiadomiła biskupa Marcina Kromera, który z wielką troską i życzliwością zaopiekował się młodym Zgromadzeniem. Polecił on zburzyć, na jego koszt, stary walący się dom po beginkach³¹ i wybudować nowy oraz połączyć go przez tylną ścianę z domem sióstr.

Dzieło Reginy Protmann i jej duchowy testament

Regina dostrzegала potrzebę włączenia się w nurt reform Kościoła potrydencckiego, który cały swój wysiłek skierował ku odnowie i pogłębieniu życia religijnego ówczesnych katolików. Pobudzona aktywnością dydaktyczno-edukacyjną jezuitów kolegium braniewskiego, roztoczyła opiekę nad dziećmi i młodzieżą żeńską, co uwieńczyła założeniem szkoły dla dziewcząt w konwencie braniewskim³². Pragnęła bowiem umożliwić im naukę czytania i pisania, gdyż uważała to za rzecz konieczną dla każdego człowieka. „Czymś nowym i niesłychanym w owych czasach, lecz bardzo mądrym i roztroptym, było założenie przez Reginę, w jej konwencie w Braniewie, szkoły dla dzieci i młodzieży żeńskiej. Chciała w ten sposób wpajać miłość

²⁵ Tamże, s. 21. Por. Syr. 50,6.

²⁶ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 19; J. Grunenberg, *Die Congregation der hl. Jungfrau und Martyrin Katharina*, Braunsberg 1868, s. 5; M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, s. 13.

²⁷ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 19.

²⁸ Por. tamże, 24; J. Grunenberg *Die Congregation*, s. 4–7; H. Hümmeler, *Regina Protmann und die Schwestern von der hl. Katharina*, Siegburg 1955, s. 59; M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, s. 13.

²⁹ *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 19–20.

³⁰ Tamże, 20.

³¹ Por. J. Wyrozumski, *Beginki i Begardzi w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace historyczne” 35(1971), s. 7.

³² Por. B.G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 74.

i bojaźń Bożą w młode serca, a przy tym udostępnić naukę czytania i pisania, co jest niezbędne i niezwykle korzystne dla rozwoju chrześcijańskiej wspólnoty. Młodzież, bowiem i dzieci zaniedbane w nauce i wychowaniu, [mówiła] wzrastają jak drzewa karłowate lub dziczki w lesie i przynoszą całemu społeczeństwu tylko szkody wielkie i nieszczęścia”³³. Regina pragnęła uczyć dziewczęta prawd wiary i moralności, aby umocnić je w wierze katolickiej i ustrzec przed wpływami innowierców.

Reginę cechowało głębokie życie wewnętrzne. Wielkim nabożeństwem pałała do Najświętszego Sakramentu, którego kult stanowił centrum jej życia. Jezusa Eucharystycznego przyjmowała trzy razy w tygodniu: we wtorek, czwartek oraz w niedzielę, a nadto i w święta³⁴. Żywiła szczególną cześć i nabożeństwo do Najświętszego Serca Pana Jezusa, z czym łączyła dziecięcą miłość do Najświętszej Maryi Panny³⁵. Wszystko, co miało związek ze sprawowaniem kultu Bożego i przyczyniało się do wzrostu Jego chwały, uczyniła przedmiotem troski swojej wspólnoty. Odznaczała się szczególnie umiłowaniem Kościoła i Jego spraw. Dbała o szaty liturgiczne i przygotowywała świece dla świątyń. Żadne przeszkody nie zdołały osłabić jej żarliwości w dążeniu do obranego celu. Jej biograf napisał: „Godnym pochwały jest zarządzenie przez Reginę i zlecenie swemu Zgromadzeniu tego, by wszystkie siostry, bez wyjątku, zajmowały się pracą ręczną i były gotowe zaopatrywać domy Boże w ornaty, alby, obrusy ołtarzowe, korporały oraz troszczyć się o wszystko, co konieczne jest dla sprawowania służby Bożej”³⁶. Wspólnie ze swoimi siostrami gorliwie uczestniczyła w życiu liturgicznym kościoła parafialnego i była bardzo żyta z rodziną parafialną.

Regina, w głębokiej trosce o chorych i pozbawionych opieki przyjęła podstawowe założenie, że jej Zgromadzenie w przeciwieństwie do innych, działać będzie również poza klauzurą. To otwarcie się na potrzeby innych wpływało u niej z jej wielkiego zjednoczenia z Bogiem³⁷. Według opinii biografą, Regina została porwana w nurt miłości Bożej³⁸ specjalną łaską Bożą, pod wpływem, której okazywała wielkie męstwo w przeciwnościach życia, „Gdy powiedziano jej, że ktoś jest do niej wrogo nastawiony, nienawidzi jej, prześladuje i szydzi, odpowiadała z łagodnością: (...) módlmy się za niego, będę mu dobrze czynić”³⁹.

Zlecone jej przez Boga posłannictwo wypełniała w duchu głębokiego zawieszenia Stwórcy i zdania się na Jego wolę: *Jak Bóg chce*⁴⁰ – to dewiza jej życia, tak często przez nią powtarzana, która też stała się dewizą Zgromadzenia.

³³ *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 22–23.

³⁴ Por. F. Hipler, *Regina Protmann und die ermlandischen Convente*, „Pastoralblatt” 5(1883), s. 53; K. Pączkowski, *Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny na Warmii w latach 1583–1613*, *SW* 22–23(1985–1986), s. 76.

³⁵ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 18, 28–29, 38–39; I.J. Krause, *Maryjność Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny*, w: *Posłaniec Warmiński*, Olsztyn 1982, 125–128; B.G. Śliwińska, *Regina Protmann*, w: *Marienlexikon*, St. Ottilien 1993, s. 342.

³⁶ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 23.

³⁷ „Z wewnętrznego zjednoczenia z Chrystusem, przez modlitwę i rozmyślanie zbawczych tajemnic, wynikał jej bezpośredni udział w potrzebach bliźnich” (*Konstytucje CSC*, 14).

³⁸ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 18.

³⁹ Tamże, 32.

⁴⁰ Tamże, 33. Por. A. Boenigk, *Regina Protmann*, 14.

Z troską kierowała założoną przez siebie wspólnotą zakonną. Zajęła się formacją duchową, a przede wszystkim kształtowaniem serc i postaw sióstr. Utrzymywała karność i porządek. Wprowadziła jednakowy styl życia dla wszystkich sióstr⁴¹. Za radą i przy pomocy księży jezuitów napisała pierwszą *Regułę* dla swego Zgromadzenia, która była bardziej kontemplacyjna niż czynna, przeniknięta bojaźnią i miłością Bożą⁴².

Celem powstałej wspólnoty sióstr katarzynek, podobnie jak i innych zgromadzeń zakonnych, była specjalna służba Chrystusowi Panu. Opierała się ona na Jego radach ewangelicznych, co pociągało za sobą oderwanie się od życia świeckiego. Nie wykluczało to jednak świadczenia pomocy i miłości względem bliźnich⁴³.

Matka założycielka zleciła też siostronom swojego zgromadzenia trzy formy apostołstwa charyzmatycznego: opiekę nad chorymi i biednymi, wychowanie i kształcenie dziewcząt oraz życie i pracę w Kościele i dla Kościoła⁴⁴. Siostry przyjęły te zadania i realizowały przez kolejne stulecia, aż do dziś włącznie.

Młode Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny, gorliwie realizując charyzmat wyznaczony przez Matkę Reginę oraz darzone życzliwością władz kościelnych i społeczności miejskiej, szybko się rozwijało. Wkrótce na terenie diecezji warmińskiej zostały założone trzy nowe wspólnoty sióstr (Lidzbark Warmiński, Orneta, Reszel)⁴⁵, które zajęły się głównie nauczaniem i wychowywaniem dziewcząt⁴⁶.

„Regina, świadoma swej odpowiedzialności z bojaźnią rozważała słowa Salomona i mawiała sobie w duchu: „Regino, będziesz nazwana założycielką Zgromadzenia św. Katarzyny, zostałeś jego najwyższą przełożoną, włożyłaś na siebie ciężkie jarzmo (...), pełnisz urząd, z którego będziesz musiała zdać surowy rachunek wobec innych. Stąd pozostało ci jedynie czuwać nad sobą”⁴⁷. Jako przełożona

⁴¹ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 22.

⁴² Por. J. Wojtkowski, *Duchowość Zgromadzenia*, SW 22–23(1985–1986), s. 61.

⁴³ Na ten temat pisze biograf: „Mądrość Boża sprawiła, że w tej diecezji przez tę dziewięć Reginę powstało coś nowego i pożytecznego dla Kościoła, a mianowicie, takie zgromadzenie dziewięć zakonnych, które oprócz trzech ślubów wiecznej czystości, dobrowolnego ubóstwa i doskonałego posłuszeństwa, zobowiązało kontaktować się z ludźmi i pomagać im opieką duchową i materialną poza klasztorem, odwiedzanie we własnych mieszkaniach w dzień i w nocy chorych i udręczonych oraz okazać im miłość, dać im kierownictwo i pomoc z największą gorliwością” (*IV Rada Plenarna CSC, I spotkanie sióstr pracujących w formacji. Dokument końcowy*, Rzym 1992, s. 38). Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 22; *II Reguła z 1602 r.*, art. 22. Zob. K. Pączkowski, *Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny*, s. 86–87, s. 103.

⁴⁴ Por. J. Krause, *Charyzmatyczna osobowość Służebnicy Bożej Reginy Protmann*, w: *IV Rada Plenarna CSC*, s. 39; M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, s. 16.

⁴⁵ Nowe klasztory Sióstr Katarzynek powstały: w Orniecie w 1586 r., w Lidzbarku Warmińskim w 1587 r. i w Reszlu w 1593 r. Por. A. Eichhorn, *Der ermländische Bischof Martin Kromer als Schriftsteller, Staatsmann und Kirchenfürst*, ZGAE 4(1869), s. 376–378; H. Hümmeler, *Regina Protmann und die Schwestern*, 91–93; B.G. Sliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, 78–94; M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, 18.

⁴⁶ Por. G. Matern, *Aus der Geschichte des Heilsberger Katharinenkloster*, „Ermländisches Kirchenblatt” 34–36(1937), s. 448–479. Zob. E.M. Wermter, *Quellen zur Geschichte der ersten Katharinen-schwestern und ihrer Gründerin Regina Protmann (†1613)*, ZGAE 2(1975), s. 121–129.

⁴⁷ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 28.

generalna⁴⁸, Regina odznaczała się nieprzeciętnym zmysłem organizacyjnym, praktycznym spojrzeniem na życie oraz czułą miłością⁴⁹. Doskonale zrelacjonował to naoczny świadek jej życia w biografii pisząc: „Znała zewnętrzne obyczaje i umiała się zachować wobec wszystkich wysoko i nisko postawionych społecznie. Mowa jej była życzliwa, uprzejma, pokorna, wyrozumiała i stanowcza. W prowadzeniu korespondencji nawet z osobami wysoko postawionymi w hierarchii kościelnej czy świeckiej: prałatami, biskupami, czy szlachcicami wykazywała taką jasność umysłu i sprawność w pisaniu, że można ją stawiać na równi z pracownikami kancelarii wykształconymi w sztuce pisania”⁵⁰.

Regina Protmann przeżyła 61 lat, w tym 42 lata w poświęceniu się Bogu, pełniąc urząd przełożonej swego Zgromadzenia. Krótco przed śmiercią, nie zważając na stan zdrowia i ostrą zimę, wybrała się z wizytacją do istniejących konwentów⁵¹. Podróż tę opłaciła utratą zdrowia. Ostatnie osiem tygodni przeleżała w łóżku, znosząc z wielką cierpliwością i zrozumieniem swoje cierpienia⁵². Po otrzymaniu sakramentu namaszczenia chorych zmarła w opinii świętości 18 stycznia 1613 r. Jej ciało złożono w kościele jezuitów w Braniewie⁵³. O śmierci Reginy pisał w swoim liście kondolencyjnym, skierowanym do sióstr z Braniewa, ówczesny biskup warmiński Szymon Rudnicki (1604–1621)⁵⁴.

Matka Regina pozostawiła po sobie trwały ślad w pamięci jej współczesnych. Swoim duchowym córkom, których liczba wynosiła ponad 50 sióstr⁵⁵ i z którymi tyle lat przeżyła i pracowała, pozostawiła cenne pouczenia ascetyczne⁵⁶. Wiele z nich nie utraciło do dziś swej aktualności. Wielką wagę przywiązywała do modli-

⁴⁸ Urząd ten w Zgromadzeniu Sióstr Katarzynek powstał w 1602 r. z chwilą wejścia w życie *Drugiej Reguły* zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską. Przyczyną był rozkwit liczbowy sióstr młodej wspólnoty i powstawanie nowych placówek Zgromadzenia w większych miastach diecezji. Por. F. Hipler, *Regina Protmann*, s. 54–55; K. Pączkowski, *Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny*, s. 91.

⁴⁹ Por. G. Bellgardt, *Die Bedeutung der Kongregation der hl. Katharina zur die Erziehung der Mädchen*, Berlin 1931, s. 11; K. Pączkowski, *Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny*, s. 75.

⁵⁰ *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 41.

⁵¹ Por. A. Boenigk, *Regina Protmann*, 20; K. Pączkowski, *Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny*, 77.

⁵² Por. F. Hipler, *Regina Protmann und die ermlandischen Convente*, 56.

⁵³ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 43, przyp. 50; H. Schmauch, *Die Grabstätte der Regina Protmann*, „Unsere Ermländische Heimat” 7(1961), s. 7–8.

⁵⁴ „Wielebne i Drogie Siostry, śmierć waszej świątobliwej przełożonej generalnej Reginy przejęła nas bólem i smutkiem. Przyjmijcie od nas z tego powodu wyrazy szczerego współczucia. Trzeba zawsze zgadzać się z wolą Bożą, przyjmując za dobre wszystko, co od Niego otrzymujemy, a dla niej zmarłej prosimy o wiekuiste szczęście. Chcąc zaś wam dać dowód wielkiej naszej miłości, jaką żywimy do was wszystkich, prosimy, abyście zawsze widziały w nas i miały, swojego ojca” (S. Rudnicki, *Biskup warmiński do sióstr w Braniewie*, w: AAWO, sygn. A10. Tekst polski w: *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 61); F. Hipler, *Regina Protmann und die ermlandischen Convente*, 56.

⁵⁵ Por. H. Hümmeler, *Regina Protmann und die Schwestern*, 117; F. Hipler, *Regina Protmann und die ermlandischen Convente*, 57.

⁵⁶ Np: „doskonałość wymaga wiele trudów, [należy] unikać przesadnych trosk, nie poddawać się zniechęceniu, znosić cierpliwie utrapienia życia ziemskiego, lękać się nawet najmniejszego grzechu” (F. Hipler, *Regina Protmann und die ermlandischen Convente*, 56).

twy, która nierozzerwalnie wiąże się z pobożnością⁵⁷. Często długie godziny, zatopiona w modlitwie, trwała na kolanach przed Najświętszym Sakramentem w kościele parafialnym pod wezwaniem św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy. Swoje wątłe ciało biczowała i używała dyscypliny⁵⁸. Modlitwa w życiu Reginy nie była tylko środkiem jej własnego uświęcenia, lecz miała także charakter wyraźnie apostołski. Świadczą o tym choćby zawarte w niej intencje: pragnienie oddalenia wojny oraz niebezpieczeństw od Kościoła i ojczyzny, nawrócenia grzeszników i inne⁵⁹. Odnosnie do pielęgnowania ducha modlitwy i cichego znoszenia przeciwności wewnętrznych, skierowała do sióstr swoje pisemne pouczenie: „Modlitwa duszy bojącej się Boga, która wytrwale znosi smutek i przygnębienie jest Panu Bogu miłsza, aniżeli modlitwa duszy pełnej słodkich uczuć, która nie doznaje wewnętrznych doświadczeń. Albowiem Królestwo Niebieskie zdobywa się gwałtem⁶⁰. Podobnie na większą pochwałę zasługuje ten, kto łódkę swą prowadzi naprzód wśród trudów i niebezpieczeństw, pod prąd, pod wiatr i pod fale, aniżeli ten, kto żegluje z prądem i wiatrem”⁶¹.

Krótko przed śmiercią, Matka Regina napisała siostronom własnoręcznie swoje matczyne napomnienia i pouczenia, które do dnia dzisiejszego stanowią jej duchowy testament, dla wszystkich sióstr Zgromadzenia:

„Jest to moim pokornym i matczynym upomnieniem dla was, moje kochane siostry, byście zawsze przed Panem Bogiem, naszym najukochańszym Oblubieńcem Jezusem Chrystusem, a także przed wszystkimi ludźmi wiernie trwały w karności, skromności, pokorze, prawdziwej cierpliwości, w doskonałym posłuszeństwie i chrześcijańskiej miłości. Uczcie się, ukochane siostry, umartwiać w sobie nie tylko te bardzo szkodliwe, ale także i wszystkie małe, drobne i nieuporządkowane pożądania, które mogą zaszkodzić waszemu powołaniu i stanowi, a mianowicie: nieuporządkowane rozmowy, podejrzliwe, próżniacze myśli, lenistwo i pusty śmiech. Pilnie się o to starajcie, byście nie tylko między sobą realizowały siostrzaną miłość, ale byście z każdym człowiekiem żyły w pokoju. A Bóg dobry będzie was we wszystkim wspomagał i będzie wam błogosławił”⁶².

Regina Protmann wobec innowacji życia zakonnego

Pluralizm form życia zakonnego ma swoje źródło w życiu Jezusa Chrystusa i Jego dziele. Wyrósł wśród pierwotnych gmin chrześcijańskich, które, inspirowane przykładem ewangelicznym uczniów Jezusa⁶³, tworzyły wspólnoty oparte na silnej więzi modlitewnej i życiu w jedności dóbr i wzajemnej miłości⁶⁴. Z grona tych wspólnot zaczęły już od II w. wyłaniać się gorliwsze jednostki, które chcąc wierniej

⁵⁷ Na ten temat zob. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, rozdział III. *O nadzwyczajnych cnotach i darach, jakimi Regina została obdarzona*, 27–36. Por. A. Boenigk, *Regina Protmann*, 11.

⁵⁸ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 30.

⁵⁹ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 32–33.

⁶⁰ Por. Mt 11,12.

⁶¹ *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 33. Por. F. Hipler, *Regina Protmann*, 53.

⁶² *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, 42.

⁶³ Por. Mk 1,16–20; 2,14; Łk 9,59n; Mt 8,19n.

⁶⁴ Por. Dz. 2,42–47; 4,32–35.

naśladować Pana, oddalały się do miejsc samotnych, by w ciszy i skupieniu poświęcić się ustawicznej modlitwie i surowej pokucie⁶⁵.

Liczne próby reformy i odrodzenia życia zakonnego, które pojawiły się w XV wieku wyzwoliły w wielu klasztorach twórcze siły, pozwalające im przetrwać burzliwy okres reformacji i na nowo rozkwitnąć bogactwem swego życia monastycznego. W przekonaniu władz kościelnych ówczesnego czasu, jedyną drogą, którą kroczyć mogły niewiasty, pragnące wieść życie według rad ewangelicznych, był klasztor z jego surową klauzurą⁶⁶ i ślubami uroczystymi⁶⁷. W zakonach tego typu akcentowano głównie kontemplację jako naśladowanie Chrystusa, oddającego się modlitwie na Górze⁶⁸. Podstawowym obowiązkiem ich członkiń była zatem kontemplacja rzeczy Bożych oraz ustawiczne zjednoczenie z Bogiem w modlitwie, zwłaszcza liturgicznej. Oddawanie chwały Bogu poprzez udział w eucharystycznej Ofierze Chrystusa i odprawianie świętego oficjum w chórze oraz życie w odosobnieniu, pokucie i ascezie, to istotne rysy realizacji apostołskiego wymiaru powołania mniszki⁶⁹.

Na Warmii, w czasach Reginy Protmann, istniały jedynie wspólnoty beginek, które stanowiły pośrednią formę życia zakonnego pomiędzy stanem świeckim a zakonnym. Opierały się one na *III Regule św. Franciszka z Asyżu*, przeznaczoną dla ludzi świeckich. W tym czasie beginki wymierały, nie miały bowiem nowych powołań, a istniejąca braniewska wspólnota beginek nie wykazywała działalności apostołskiej. O istnieniu beginek w Braniewie wspominają akta miejskie z 1438 r., jak również kościelne akta wizytacyjne z 1565 r.⁷⁰ Reginie nie odpowiadał taki ideał życia.

Na terenie diecezji warmińskiej Regina Protmann nie zetknęła się z klauzурowym modelem zakonów żeńskich, gdyż Warmia nie posiadała doświadczeń w tym zakresie. Wychowana w atmosferze kontrreformacji i pod bezpośrednim wpływem jezuitów z kolegium braniewskiego, odczuwała potrzebę włączenia się w dzieło reform potrydenckich. Misję tę spełniała, realizując właściwe naturze kobiecej zadania w Kościele. Jej służba Bożej sprawie i dobru Kościoła łączyła ascezę i kontemplację z bezpośrednim pełnieniem miłosierdzia chrześcijańskiego. Zintegrowaniem tych dwóch podstawowych czynników Regina, natchniona przez Boga, dokonała

⁶⁵ Por. M. Banaszak, *Historia Kościoła katolickiego*, t. I: *Starożytność*, Warszawa 1986, s. 165; J.B. Bar, *Rozwój życia zakonnego, rys historyczno-prawny*, w: *Apostołskie posłannictwo zakonów*, red. L. Balter, Poznań 1987, s. 13–14; B.G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 62.

⁶⁶ Początki klauzury zakonnej sięgają czasów św. Cezarego biskupa z Arles (502–542), reformatora dyscypliny kościelnej w Galii. W Kościele powszechny obowiązek przestrzegania klauzury wprowadził papież Bonifacy VIII bullą *Periculoso* z 1298 r. Zaś zwyczaj stosowania krat w zakonach klauzурowych pochodzi od świętego Dominika. Po raz pierwszy wprowadził on ten obowiązek w założonym przez siebie w 1206 r. klasztorze dominikanek w Prouille (płd. Francja). Por. B.G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 66–68. Zob. J. Kałowski, *Ewolucja prawodawstwa kościelnego dotyczącego instytucji zakonnych o ślubach prostych*, „Prawo Kanoniczne” 34/3–4(1991), s. 78–79.

⁶⁷ Na temat ślubów uroczystych we współczesnym prawodawstwie kościelnym zob. *KPK 1983*, kan. 1192 § 2.

⁶⁸ Por. Mt 14,23.

⁶⁹ Por. B.G. Śliwińska, *Czterechsetlecie Papieskiej Aprobaty Reguły Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy (1602–2002)*, *SW* 40(2003), s. 407–408.

⁷⁰ Por. Kopia dokumentu kard. Stanisława Hozjusza: przekazanie kościołowi parafialnemu w Braniewie opuszczonego domu po beginkach, w: AAWO, sygn. AB, B 1a, k. 243. Zob. J. Grunenberg, *Die Congregation*, s. 4.

przełomu w dotychczasowym systemie strukturalnym zakonów żeńskich. Stworzyła wspólnotę niewiast o nieznanym dotąd profilu kontemplacyjno-czynnym, ukierunkowanym na potrzeby ówczesnego świata⁷¹. Regina przezwyciężyła tradycję modelu zakonów żeńskich o ścisłej klauzurze i ślubach uroczystych, wprowadzając nowe struktury. Pragnęła łączyć kontemplację z działalnością apostołską. W ten sposób życie Reginy i towarzyszek stało się kontemplatywne i równocześnie czynne. Było to dzieło nowatorskie z punktu widzenia celów apostołskich, których nie można było realizować w klauzurze⁷². Ścisła klauzura uniemożliwiłaby opiekę nad chorymi po domach i nauczanie dziewcząt poza klasztorem, ponadto wykluczyłaby niesienie pomocy służbie liturgicznej w świątyniach⁷³. W odróżnieniu od innych zakonów, nie przyjęła także żadnej z uznanych przez Kościół reguł klasycystycznych⁷⁴, lecz stworzyła własne normy prawne (*Regułę*)⁷⁵. Odrzuciła praktykę składania ślubów uroczystych, zobowiązujących mniszki do klauzury papieskiej i składania brewiarzowej w „chórze”; wprowadziła natomiast zwyczaj zachowania klauzury zwykłej, biskupiej i składania ślubów prostych⁷⁶, a więc bez obowiązku ścisłego odosobnienia, by móc oddawać się działalności wychowawczej i dobroczynnej⁷⁷. Zewnętrznym tego wyrazem było odejście od dystansującej klasztor kraty i zerwanie z praktyką podziału sióstr na chóry⁷⁸.

Pionierskie dzieło Reginy Protmann zyskało uznanie i poparcie władz miejskich i kościelnych. Papieskie zatwierdzenie *Reguły* Sióstr Katarzynek było równoznaczne z autorytatywnym uznaniem istnienia w Kościele nowego typu zakonów żeńskich o charakterze kontemplacyjno-czynnym⁷⁹. Jan Paweł II o niej powiedział: „Błogosławiona Regina Protmann, pochodząca z Braniewa założycielka Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny, oddała się całym sercem dziełu odnowy Kościoła na przełomie XVI i XVII w. Jej działalność, płynąca z umiłowania Pana Jezusa ponad wszystko, przypadła na czasy po Soborze Trydenckim. Czynnie włączyła się w posoborową reformę Kościoła, wielkodusznie pełniąc pokorne dzieła miłosierdzia. Założyła zgromadzenie, które łączyło kontemplację Bożych tajemnic z opieką nad chorymi w ich domach oraz z nauczaniem dzieci i młodzieży żeńskiej. Szczególnie wiele uwagi poświęciła duszpasterstwu kobiet. Zapominając o sobie, bł. Regina dalekowzrocznym spojrzeniem obejmowała potrzeby ludu i Kościoła⁸⁰. Hasłem jej

⁷¹ Na ten temat zob.: *Konstytucje CSC*, 11, 14; B. G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 71–72; M. Pacuszkiewicz, *Andrzej Bobola*, Kraków 2000, s. 17–18.

⁷² Por. *Positio super virtutibus Reginae Protmann*, Roma 1992, 367, 1.

⁷³ Por. Tamże 331; M. Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, s. 15.

⁷⁴ Terminem tym określano reguły zakonodawców: Bazylego z Kapadocji (kon. IV w), Augustyna z Hippony (354–430), Benedykta z Nursji (480–547) i Franciszka z Asyżu (1182–1226).

⁷⁵ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 21–22.

⁷⁶ Zob. *Reguła z 1602 r.* art. 6. *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1917 roku określa mniszki jako zakonnice o *ślubach uroczystych*, albo jeśli z natury rzeczy lub z kontekstu nie wynika inaczej, zakonnice, których śluby z ustanowienia są uroczyste, lecz z zarządzenia Stolicy Apostolskiej w niektórych miejscach są proste (kan. 488, § 7). Por. *KPK* 1983, kan. 1192, 2. Z uwagi na skutki prawne ślub jest uroczysty lub prosty czyli zwyczajny (F. Bogdan, *Prawo zakonów, instytucji świeckich i stowarzyszeń życia apostołskiego*, Poznań 1988, s. 80).

⁷⁷ Zob. *Reguła z 1583 r.*, art. 4, 9–11, 14 n., 19, 21.

⁷⁸ Por. B. G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 62–71.

⁷⁹ Por. tamże, s. 72.

⁸⁰ Zob. *Konstytucje CSC*, 10.

życia stały się słowa: *Jak Bóg chce*. Żarliwa miłość przynaglała ją do pełnienia woli Ojca, na wzór Syna Bożego. Nie lękała się podejmować krzyża codziennej służby, dając świadectwo Chrystusowi Zmartwychwstałemu⁸¹.

Reguła podstawą formacji w założonym instytucie zakonnym

„Aby Chrystusowi Panu wiernie służyć” – to myśl przewodnia, zgodnie z którą Matka Regina napisała *Pierwsze Reguły* dla siostr swojej małej wspólnoty⁸². Chcąc nadać nowo rozwijającej się wspólnocie prężność duchową i scalić ją wewnątrz, ułożyła dlań pierwsze przepisy, normujące całokształt życia oddanego Bogu w stanie zakonnym. Obejmowały one szczegółowe dyrektywy dotyczące życia duchowego i praktyk pobożnych oraz podejmowanych prac charytatywno-apostolskich⁸³. Jej biograf odnotował: „Regina oświecona światłem Ducha Świętego, rozumiała, że żadną miarą obejść się nie można bez karności, domowego porządku, dobrych ustaw i *Reguły*, (...) wprowadziła do domu *Regułę* i porządek dnia. Określiła i wyznaczyła czas na modlitwy, na rachunek sumienia, na milczenie i rozmowy oraz na pracę ręczną⁸⁴. Z zachowaniem ustaw, które wprowadziła do swojej wspólnoty, wiązała głębokie nadzieje na trwałość i pomyślny rozwój swojego dzieła⁸⁵. Była też otwarta na znaki czasu⁸⁶, gdzie poprzez wewnętrzne zjednoczenie z Bogiem oraz słuchanie inspiracji Ducha Świętego zroszyła konieczność bezpośredniego udziału w potrzebach ludzi, w życiu Kościoła i we wszystkich wydarzeniach swojej epoki⁸⁷.

Jakkolwiek ustalone przez Reginę Protmann normy posiadały charakter tylko prywatny, gdyż nie uzyskały jeszcze zatwierdzenia kościelnego, to jednak odegrały one decydującą rolę w dziejach Zgromadzenia. Pod ich wpływem dokonała się wewnętrzna integracja i ustabilizowanie duchowych postaw wspólnoty, co z kolei

⁸¹ Jan Paweł II, *Świadkowie żywej wiary, niezachwianej nadziei i ofiarnej miłości. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. beatyfikacyjnej na Placu J. Piłsudskiego w Warszawie*, (13 czerwca 1999), *OsRomPol* 20/8(1999), s. 74–76.

⁸² Por. *Konstytucje CSC*, art. 90.

⁸³ Por. B.G. Śliwińska, *Geneza i rozwój norm prawnych*, *SW* 22–23(1985–1986), s. 27–28.

⁸⁴ *Żywoł Sługi Bożej Reginy Protmann*, 22. Por. B.G. Śliwińska, *Geneza i rozwój norm prawnych*, s. 27.

⁸⁵ Na ten temat wypowiedział się Ks. Arcybiskup E. Piszcz: „Matka Regina jest wspaniałym świadkiem Chrystusowej Prawdy, Chrystusowej Miłości, Chrystusowego Miłosierdzia (...). To ona dała świadectwo również przez to, że chcąc czynić dobro trzeba umieć dostrzec, że ktoś tego dobra potrzebuje. I ona umiała dostrzec tych ludzi, a ponieważ miała głębokie przeświadczenie, że dobro jest zaraźliwe – gromadziła wokół siebie innych jeszcze ludzi dobrej woli, inne współsiostry – i w ten sposób z tego małego Braniewa wyrosło potężne Zgromadzenie, które dzisiaj jest i w naszej ojczyźnie i w Brazylii i w Afryce, w Niemczech, [na Litwie, Białorusi i w Rosji,] i we Włoszech – wszędzie tam, gdzie ludzie są potrzebujący, biedni, chorzy – tam wszędzie to, co było duchowością Matki Reginy, rodzi poprzez siostry wspaniałe owoce prawdziwego świadectwa o Chrystusie” (*Homilia wygłoszona dnia 20.06.1999 r. na poświęcenie Kościoła w Gronowie dek. Braniewo*, „Łącznik Zgromadzenia” Grottaferrata 1(2000), s. 37). Zob. *Żywoł Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 24–25. Por. B.G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 73.

⁸⁶ „Zjawiska, które z uwagi na swoją powszechność i częstotliwość znamionują daną epokę, i poprzez które wyrażają się potrzeby i aspiracje ludzkości” (J. Gogola, *Osoba i wspólnota*, Kraków 2002, s. 11, przyp. 1). Por. M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, s. 15.

⁸⁷ *Konstytucje CSC*, 14. Por. M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, s. 15.

umożliwiło jej zdobycie statusu zakonnego. *Reguła*, będąc dziełem Założycielki, stała się podstawą i oparciem dla późniejszej, zatwierdzonej oficjalnie przez Kościół⁸⁸. Wieloaspektowość zadań zawarła Regina w *Regule* z 1583 r. i z 1602 r., które przekazała swojemu Zgromadzeniu jako dziedziczną własność.

Reguła poświęciła wiele miejsca życiu religijnemu, szczególnie modlitwie sióstr⁸⁹. Wyraźnie określiła zakres działalności Zgromadzenia, uwzględniając przede wszystkim miłość Chrystusa i bliźniego, zwłaszcza cierpiącego i potrzebującego pomocy⁹⁰. Nie zapomniano też w niej o trosce obejmującej piękno i ozdobę świątyń⁹¹.

Treść tej *Reguły*, zwanej kromerowską, zawarta jest w 29 artykułach spisanych na 12 kartach pergaminowych w języku niemieckim⁹². Pierwszych 6 artykułów traktowało o organizacji i władzy we wspólnocie, zaś pozostałe regulowały szczegółowo porządek dzienny, określały rodzaje modlitw na poszczególne dni tygodnia, uczęszczanie do kościoła, przystępowanie do sakramentów świętych, dyscypliny, kary za przewinienia itp⁹³.

Rozwój Zgromadzenia i wynikający stąd wzrost liczby konwentów, wskazał na pewne luki w *Regule*. Jakkolwiek *Reguła* z 1583 r. normowała w zasadniczych zrebach pionierskie dzieło Matki Reginy, odzwierciedlając tym samym jego strukturę, to jednak w praktycznym życiu okazała się niewystarczająca. Problem ten dostrzegła sama Matka Regina i dlatego przedłożyła prośbę o dokonanie uściśleń i zmian ówczesnemu biskupowi warmińskiemu Piotrowi Tylickiemu (1600–1604)⁹⁴. Ustosunkował się on życzliwie do przedstawionych mu kwestii i przy współpracy kompetentnych osób dokonał postulowanych poprawek; niektóre z artykułów wyjaśnił, inne uzupełnił czy wręcz dodał, dostosowując ich treść do uchwał Soboru Trydencckiego⁹⁵.

II. TROSKA BISKUPÓW WARMIŃSKICH O FORMACJĘ SIÓSTR KATARZYNEK

W dniu 24 listopada 1978 r. papież Jan Paweł II zwrócił się do przełożonych generalnych zakonów męskich z następującym przesłaniem: „Hierarchia kościelna, podążając skwapliwie za natchnieniem Ducha Świętego, przyjmuje reguły przedło-

⁸⁸ *Pierwsza Reguła*, zatwierdzona przez bpa Marcina Kromera 18 marca 1583 r., *Druga Reguła* – przez bpa Piotra Tylickiego oraz nuncjusza papieskiego Klaudiusza Rangoniego 12 marca 1602 r.

⁸⁹ Zob. *Reguła z 1583 r.*, art. 1, 9–15.

⁹⁰ Por. tamże, art. 19, 24.

⁹¹ Por. *Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann*, s. 23. Por. K. Pączkowski, *Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny*, s. 87.

⁹² Oryginał *Reguły* z 1583 roku znajduje się w AGKath, Grottaferrata – Rzym.

⁹³ Por. *Reguła z 1583 r.*, art. 6–8, 11, 17–18; K. Pączkowski, *Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny*, 86; B.G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia*, s. 100.

⁹⁴ Bp Piotr Tylicki – od 1595 roku biskup chełmiński; został biskupem warmińskim 5 czerwca 1600 roku; biskupstwo objął jednak dopiero w kwietniu 1601 r. W 1604 r. otrzymał biskupstwo kujawskie, a w 1607 r. diecezję krakowską. Zob. T. Oracki, *Biskup Piotr Tylicki*, w: *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej XV–XVIII w.*, t. 2 (L-Ż), red. T. Oracki, Olsztyn 1988, s. 192–193. Por. J. Obłąk, *Historia diecezji warmińskiej*, s. 110.

⁹⁵ Por. *Prolog do Reguły z 1602 r.*

żone przez znakomitych mężów i niewiasty, a następnie dokładniej uporządkowane oficjalnie zatwierdza; autorytetem swoim czujnym i pomocnym wspiera Instytuty ustanowione tu i ówdzie dla budowania Ciała Chrystusowego, aby wzrastały i rozwijały się w duchu założycieli”(KK 45)⁹⁶.

Od początku swego istnienia Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny angażowało się w popierane przez Kościół dzieło niesienia pomocy potrzebującym i tym samym zakorzenione było w sercu Kościoła.

Kanoniczne zatwierdzenie Zgromadzenia i nowicjatu

Po upływie 12 lat cichej pracy młodej wspólnoty z chorymi i przy kościele parafialnym, zwróciła ona na siebie uwagę ówczesnego rządcy diecezji, biskupa Marcina Kromera. Po podjęciu szeregu decyzji, zmierzających do zabezpieczenia egzystencji materialnej i rozwoju duchowego Sióstr, biskup zatroszczył się także o stabilność duchową Zgromadzenia i uregulowanie statusu prawnego. 18 marca 1583 r. dokonał on urzędowego zatwierdzenia *I Reguły* Instytutu. Dnia 1 czerwca tegoż roku, biskup Kromer osobiście przybył do klasztoru sióstr, by uroczyście wręczyć Matce Reginie i jej współsiostrom zatwierdzoną przez siebie *Regułę*⁹⁷. W wygłoszonej konferencji, zachęcił siostry do pobożności, wzajemnej akceptacji oraz wierności przepisom *Reguły*⁹⁸. Ponadto ustanowił nowicjat i zarządził, aby wszystkie siostry, mimo iż złożyły już pierwsze śluby zakonne, zgodnie z postanowieniami *Reguły* i za jego zgodą, „rozpoczęły od tego dnia rok próby”⁹⁹. Po jego upływie te, które pozostaną wierne swemu powołaniu na zawsze, miały przywdziać habit zakonny i złożyć profesję wieczystą¹⁰⁰. Wszystkie siostry poddały się tej próbie i złożyły śluby na ręce biskupa.

Od kandydatek do klasztoru wymagano ukończenia 12 lat życia, postawy nacechowanej pobożnością oraz miłością Boga i bliźnich¹⁰¹. Każda z nich zobowiązana była do odbycia roku próby (nowicjatu), celem powzięcia ostatecznej decyzji, co

⁹⁶ Jan Paweł II, *Przemówienie do generalnych przełożonych zakonów męskich*, 24 listopada 1978, w: Jan Paweł II, *O życiu zakonnym. Przemówienia, listy apostołskie, instrukcje*, Poznań–Warszawa 1984, s. 18.

⁹⁷ Por. *Positio super virtutibus Reginae Protmann*, s. 323.

⁹⁸ Por. K. Pączkowski, *Powstanie i organizacja Zgromadzenia*, 86; M.Ł. Krebs, *Wpływ beatyfikacji*, 18. Zob. Kopia: *Marcin Kromer biskup warmiński, dokonuje erekcji kanonicznej Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, w: AAWO sygn. AB A4, k. 237v., (tłum. na j. polski bp J. Wojtkowski);

⁹⁹ Tamże.

¹⁰⁰ Por. tamże.

¹⁰¹ „(...) należy przyjmować do tego konwentu tylko panny, które ukończyły co najmniej dwunasty rok życia i nie szukając życiowych przyjemności lub dobrego utrzymania, ze szczególnej miłości do Boga i z pobożności pragną chętnie zobowiązać się i zachować dobrowolne ubóstwo, stałą czystość i posłuszeństwo oraz z miłości do Chrystusa, (któremu wyłącznie chcą poświęcić siebie i swoje dziewictwo) chcą duszę swoją poskramiać i życie umartwiać przez post, modlitwę, czuwanie, biczowania i inne chrześcijańskie ćwiczenia” (*I Reguła – 1583*, art. 1). *Synod trullański* (692 r.) wymagał ukończenia dziesiątego roku życia jako dolnej granicy wieku wstąpienia do klasztoru (Kan. 40). Por. B. G. Słowińska, *Geneza i rozwój norm prawnych*, 40.

do dalszych losów swego życia¹⁰². Po upływie wskazanego czasu biskup lub jego oficjał dokonywał obłóczyn oraz przyjmował oficjalnie ślubowanie, którego treść znajduje się w *Regule*, art. 4.

Modyfikacja i papieska aprobatą *Reguły*

Dotychczasową *Regułę*, odnowioną i poszerzoną, przystosowaną do ducha czasu i potrzeb zgromadzenia zatwierdził bp Piotr Tylicki w Wilnie 12 marca 1602 r.¹⁰³. Tegoż dnia, również w Wilnie, dekretem nuncjusza apostolskiego Klaudiusza Rangoniego (1559–1612), *Reguła* otrzymała zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej¹⁰⁴.

W nowej wersji *Reguły* zwrócono większą uwagę na przygotowanie do stanu zakonnego; podniesiono o 4 lata wiek kandydatek¹⁰⁵, o przyjęciu decydować miały wszystkie siostry tego domu. Kandydatki nadal obowiązywał rok próby w nowicjacie, po którym składały śluby wieczyste¹⁰⁶. Podniesiono ważność zagadnienia ślubów, a zwłaszcza ślubu ubóstwa¹⁰⁷. Cała *Reguła* pod każdym względem była tak przemyślana, że ponad dwa wieki przetrwała bez zmian.

Zarządzenia biskupów warmińskich

Po śmierci Matki Założycielki († 1613) Zgromadzenie wkroczyło w nowy etap swoich dziejów. Kształtowały się one pod wpływem wydarzeń politycznych następnego stulecia oraz ich odczuwalnych skutków. W związku z tym w XIX wieku zaszła potrzeba modyfikacji, uzupełniania i dostosowywania *Reguły* do zmieniających się warunków życia i działalności Zgromadzenia.

Znaczne trudności w tym względzie pojawiły się już po rozbiorach Polski, kiedy to Warmia została włączona do Prus. Wówczas istnienie Zgromadzenia, szkół przyklasztornych było wciąż zagrożone. Z tego też powodu, biskupi warmińscy czuli się zobowiązani do wydania nowych zarządzeń i uzupełnień do dotychczasowej *Reguły*, według której siostry żyły.

Bp Józef Hohenzollern (1808–1836), dnia 19 września 1827 r. wydał nowe przepisy dotyczące przyjmowania członkiń do Zgromadzenia oraz kształcenia no-

¹⁰² Por. *I Reguła – 1583 r.*, art. 2.

¹⁰³ Oryginał *Reguły* zatwierdzonej przez bpa Piotra Tylickiego 12 marca 1602 r. w Wilnie znajduje się w Archiwum Generalnym w Grottaferrata – Rzym (AGKath.).

¹⁰⁴ Oryginał Dekretu Stolicy Apostolskiej podpisany przez Nuncjusza Apostolskiego Klaudiusza Rangoniego dnia 12 marca 1602 r. w Wilnie znajduje się w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie. Sygn. Eb 97.

¹⁰⁵ Por. *Reguła* z 1602 roku, art. 1.

¹⁰⁶ Por. Tamże, art. 2, 5–6. Śluby mogą być *czasowe i wieczyste* z tym, że czasowe zmierzają do wieczystych, a tam gdzie według własnego prawa odnawia się je stale, łączą się z wolą odnawiania ich na zawsze przez składających (Por. F. Bogdan, *Prawo zakonów*, 81). Zob. *KPK* 1983, kan. 657 § 1.

¹⁰⁷ Por. *Reguła* z 1602 roku, art. 7–8. Zob. J. Wojtkowski, *Duchowość Zgromadzenia*, 63 art. 7–8.

wicjuszek¹⁰⁸. Zgodnie z jego zarządzeniem, do Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny mogły być przyjmowane tylko takie kandydatki, które miały predyspozycje pedagogiczne oraz określony w zarządzeniu zakres wiedzy. Przed przyjęciem do nowicjatu musiała aspirantka zdać egzamin przed osobą duchowną, pełniącą funkcję kierownika w szkole zakonnej¹⁰⁹. Program nauczania, oprócz formacji duchowej i religijnej, przewidywał przyswojenie przez nowicjuszeki wiedzy potrzebnej do nauczania w szkole przyklasztornej¹¹⁰.

W tym czasie przyjmowanie kandydatek do Zgromadzenia utrudniały także drobiazgowo przepisy rządu pruskiego. Każda kandydatka wstępująca do klasztoru, musiała uzyskać zgodę władz państwowych po uprzednim spełnieniu wymaganych warunków: musiała mieć ukończony 24 rok życia; umieć czytać i pisać; podać, jaki posag wnosi do klasztoru; dostarczyć zaświadczenie lekarskie, że jest niezdolna do życia małżeńskiego¹¹¹. W tym trudnym okresie do Zgromadzenia wstąpiło zaledwie kilka dziewcząt.

Szereg nowych zarządzeń i uzupełnień do *Reguły* Zgromadzenia wniósł następca biskupa J. Hohenzollerna, biskup Józef Ambroży Geritz (1847–1867)¹¹². Wydał dnia 15 listopada 1853 r. tzw. *Uzupełnienia i wyjaśnienia do poszczególnych artykułów II Reguły*¹¹³, opracowane przy współpracy przełożonej generalnej Apolonii Stuhmann. Kolejne zarządzenia tegoż biskupa dotyczyły formacji w nowicjacie tzn. urzędzenia wspólnego nowicjatu i seminarium nauczycielskiego w Braniewie¹¹⁴. Dotychczas bowiem każdy konwent posiadał własny nowicjat. Wiosną 1859 r., po trzyletnim przygotowaniu, powstał w Braniewie wspólny nowicjat. Jednakże początkowo został on zorganizowany głównie dla przyszłych sióstr nauczycielek, a pozostałe kandydatki nadal odbywały nowicjat w konwencie, do którego wstąpiły¹¹⁵. Dnia 22 stycznia 1859 r. biskup Geritz wydał dla wspólnego nowicjatu w Braniewie tzw. *Statuty prowizoryczne*, a w 1861 r. *Dodatek* do tychże statutów¹¹⁶. Statuty te obejmowały: I – ustalenia ogólne, II – domowe zachowanie nowicjuszeki, III – ćwiczenia ascetyczne oraz IV – kształcenie nowicjuszeki¹¹⁷.

Nowicjat kończył się zdaniem egzaminu i otrzymaniem świadectwa¹¹⁸. Po ukończeniu nowicjatu w Braniewie, nowicjuszka wracała do swojego konwentu i po otrzymaniu zezwolenia biskupa, składała śluby zakonne. Po kilku latach, oko-

¹⁰⁸ Por. Kopia, Marcin Kromer, biskup warmiński uposaża konwent Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny w Braniewie, w: APSK, sygn. ZG-D-2, 109. Zob. też A.I. Mozoła, *Praca wychowawcza Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy wśród dzieci i młodzieży w Diecezji Warmińskiej w latach 1772–1870*, SW 35(1998), s. 533–534.

¹⁰⁹ Por. tamże.

¹¹⁰ Por. tamże, s. 532–541.

¹¹¹ Por. *Das Jungfrauen Convent zu Braunsberg 1813–1834*, w: AAWO, sign. AB II J3,

¹¹² Zob. J. Obłąk, *Historia diecezji warmińskiej*, 125.

¹¹³ Zarząd Generalny CSC, *Organizacja Zgromadzenia*, w: APSK, sygn. ZG-A-a-14 (oryginał dokumentu znajduje się w Braniewie).

¹¹⁴ Por. Zarząd Zgromadzenia CSC, *Formacja nowicjatu*, w: APSK, sygn. ZG-B-b-1. Zob. A.I. Mozoła, *Praca wychowawcza Sióstr św. Katarzyny*, 535–540.

¹¹⁵ Por. tamże.

¹¹⁶ Por. Zarząd Zgromadzenia CSC, *Nowicjat*, w: APSK, sygn. ZG-B-b-2; *Konstytucje CSC*, 94.

¹¹⁷ Por. *Hausbuch des Jungfrauen Convents zue Braunsberg. Anno 1615* w: ZG D-2, 148–154.

¹¹⁸ Por. A.I. Mozoła, *Praca wychowawcza Sióstr św. Katarzyny*, 537.

ło 1869 r., powstał w Braniewie jeden wspólny nowicjat dla wszystkich nowicjuszek¹¹⁹.

Po śmierci biskupa Geritza dalszą aktualizacją norm prawnych w Zgromadzeniu Sióstr św. Katarzyny zajął się biskup Filip Kremenz (1867–1885). Wydał on szczegółowe przepisy dotyczące wyboru przełożonej generalnej oraz jej praw i obowiązków. Dostosował też niektóre artykuły *Reguły* do obowiązujących wówczas przepisów prawnych oraz do ówczesnych wymagań czasu¹²⁰. Odnośnie do nowicjatu zarządził, aby był on wspólny dla wszystkich nowicjuszek i trwał dwa lata¹²¹. Przed przyjęciem do nowicjatu i dopuszczeniem do ślubów, przełożona generalna [miała] zasięgnąć zdania całej rady generalnej¹²².

Owocem długoletniej rewizji *Reguły* przez ówczesnych biskupów warmińskich, przy współudziale przełożonych generalnych powstała *III Reguła* Zgromadzenia, która w pierwszej wersji została zatwierdzona przez biskupa warmińskiego Filipa Kremenza w uroczystość św. Józefa, dnia 19 marca 1871 r. we Fromborku¹²³. Nie została jednak wysłana do Stolicy Apostolskiej do zatwierdzenia z powodu trwających wówczas prześladowań religijnych, tzw. *Kulturkampf*. Pomimo to, wszystkie siostry zachowały odtąd tę odnowioną *Regułę*¹²⁴. Ponadto w 1888 r. zostało wydane *Dyrektorium duchowne dla Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny*¹²⁵, zawierające bardzo dokładne wyjaśnienia niektórych artykułów reguły, m.in. o ślubach, o życiu wspólnotowym i o nowicjacie.

III. TRUDNOŚCI W SZKOLNICTWIE I FORMACJI POWODOWANE PRZEZ WŁADZE PAŃSTWOWE

Wkrótce po zatwierdzeniu przez biskupa F. Kremenza *III Reguły*, rozpoczął się na Warmii tzw. *Kulturkampf* (1871–1878), czyli „walka o kulturę”, która była skierowana przeciwko Kościołowi katolickiemu, a na terenie Prus także przeciw polskości¹²⁶. Siostry zostały usunięte ze szkół, pensjonatów i sierocińców¹²⁷. W 1874 r. zlikwidowano seminarium nauczycielskie sióstr św. Katarzyny w Braniewie¹²⁸. Zgromadzeniu ponownie groziła likwidacja. Siostry zaangażowały się wówczas w prace charytatywne. Zgromadzenie przetrwało dzięki pracy pielęgniarskiej, jak

¹¹⁹ Por. *Kronika* w: APSK, rkps.

¹²⁰ Por. B. G. Śliwińska, *Geneza i rozwój norm prawnych*, 34.

¹²¹ Por. tekst nowej wersji *Reguły*, wydany drukiem w Lipsku 1871, 5–6.

¹²² Por. F. Hipler, *Regina Protmann und die ermländischen Convent*, 54–55.

¹²³ Por. tamże, 54–55.

¹²⁴ Zob. *Konstytucje CSC*, 94.

¹²⁵ Po raz pierwszy *Dyrektorium duchowne* zostało wprowadzone w 1872 r. Było ono wydane drukiem w 1888 r. w Braniewie, a następnie w latach 1913 i 1939.

¹²⁶ Na ten temat zob. J. Umiński, *Porewolucyjny rozrost wolnomyślicielstwa i niewiary w: Historia Kościoła*, t. II, Opole 1960, 390. Por. J. Oblak, *Historia diecezji warmińskiej*, 69–70.

¹²⁷ Por. G. Bellgardt, *Die bedeutung der Kongregation*, 27–33; H. Hümmeler, *Regina Protmann und die Schwestern*, 164.

¹²⁸ Por. G. Bellgardt, *Die bedeutung der Kongregation*, 27–36; H. Hümmeler, *Regina Protmann und die Schwestern*, 161–165.

również opiece nad rannymi żołnierzami w szpitalach polowych¹²⁹. Nie wolno jednak było przyjmować kandydatek do klasztoru, a nowicjuszkom, które przyszły do nowicjatu, nie wolno było złożyć ślubów zakonnych. Mogły to uczynić dopiero po 9 latach. Zostały więc zatrudnione do różnych prac w Zgromadzeniu, a te, które ukończyły seminarium nauczycielskie, pracowały w stroju świeckim jako wychowawczynie i nauczycielki w sierocińcach: w Braniewie, Ornecie i Lidzbarku Warmińskim oraz w prywatnej szkole katolickiej w Królewcu; od 1877 r. także w szkole katolickiej w Helsinkach i od 1882 r. w sierocińcu w Sankt Petersburgu¹³⁰.

W 1880 r., po nawiązaniu kontaktów papieża Leona XIII z rządem pruskim, Bismarck zaczął powoływać dekrety antykościelne. I tak 9 maja 1882 r. nowicjuszki sióstr katarzynek, które w 1873 i 1874 r. rozpoczęły nowicjat, mogły złożyć śluby zakonne. Natomiast wiosną 1883 r. z okazji jubileuszu 300-lecia istnienia Zgromadzenia, władze pruskie zezwoliły na przyjęcie 10 kandydatek¹³¹.

IV. REFORMA I AKTUALNY STAN PRAWA WŁASNEGO DOTYCZĄCEGO FORMACJI W NOWICJACIE

Od samego początku swego istnienia aż do definitywnego uznania, czyli nadania Zgromadzeniu pełnej osobowości prawnej przez Stolicę Apostolską, Zgromadzenie musiało pokonywać liczne trudności zarówno ze strony ustawodawstwa kościelnego, jak i świeckiego. Wiązało się to z jednolitym i konsekwentnym postępowaniem Stolicy Apostolskiej wobec instytutów o ślubach prostych, co – jak wiadomo z ogólnych zasad prawnych – stanowi jedno ze źródeł prawa¹³².

Reforma prawodawstwa własnego

Udoskonaleniem dotychczasowych norm prawnych, wydawanych przez biskupów Warmii na przestrzeni trzech ostatnich wieków, stała się trzecia *Reguła* Zgromadzenia. Ks. biskup J. Wojtkowski stwierdza, że „Podobnie jak poprzednie, [była ona] bardziej kontemplacyjna niż czynna, ale odmiennie od dwu poprzednich bardziej opierała się na pociągającej miłości Bożej, niż napełniającej lękiem Bożej sprawiedliwości”¹³³. Po wniesieniu następných licznych i szczegółowych uwag, wynikłych z nowych rozporządzeń kościelnych i trudności politycznych ze strony rządu pruskiego, *Reguła* ta otrzymała, dekretem Kongregacji Biskupów i Zakonni-

¹²⁹ Por. A. Boenigk, *Regina Protmann und die Kongregation*, 41–42.

¹³⁰ Zob. *Hausbuch des Jungfrauenconvents zue Braunsberg*, w: APSK, sign. ZG-D-2, 170–174. Por. A. Boenigk, *Regina Protmann und die Kongregation*, 41–42; H. Hümmeler, *Regina Protmann und die Schwestern*, 161–165.

¹³¹ Zob. *Hausbuch des Jungfrauenconvents zue Braunsberg*, w: APSK, sign. ZG-D-2, 170–174. Por. A. Boenigk, *Regina Protmann und die Kongregation*, 41–42; H. Hümmeler, *Regina Protmann und die Schwestern*, 161–165.

¹³² Zob. J. Kałowski, *Ewolucja prawodawstwa kościelnego dotyczącego instytutów zakonnych o ślubach prostych*, „Prawo Kanoniczne” 34/3–4 (1991), s. 90–92.

¹³³ J. Wojtkowski, *Duchowość Zgromadzenia*, 64.

ków, aprobatę Stolicy Apostolskiej 23 maja 1903 r.¹³⁴. Choć ta zmieniona wersja *Reguły* nie wniosła wiele nowych ustaw, gdyż za fundament jej przyjęto podobnie, jak poprzednio, *Reguły* z czasów Założycielki, zwłaszcza *Regułę* z 1602 r., to jednak powrót do źródeł okazał się w niej bardziej radykalny. Obok własnego uświęcenia bardzo mocno podkreślona w niej została troska o zbawienie innych. Początkowo dominującą pozycję miało zajmować wychowanie młodzieży. Po *Kulturkampfe* zarówno praca wychowawcza jak i pielęgniarska stawiane były na równi. Odnośnie do formacji w nowicjacie, zwrócono większą uwagę na dobre przygotowanie nowicjuszek do stanu zakonnego. W sposób szczególnie zaakcentowano aktywne życie wewnętrzne i wspólnotowe. Dwuletni nowicjat poprzedzony został półrocznym postulatem. Przed przyjęciem do nowicjatu, postulanka zobowiązana była odprawić 10-dniowe rekolekcje święte i po rozważnej decyzji spowiednika odbyć spowiedź generalną z wcześniejszego życia¹³⁵.

Po wejściu w życie *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, ogłoszonego przez papieża Benedykta XV w 1917 r., *Reguła* Zgromadzenia musiała być dostosowana do nowego prawa kościelnego. Przed zatwierdzeniem jej przez Stolicę Apostolską, dnia 25 listopada 1932 r., została przeanalizowana i uzupełniona. Tę nową wersję nazwano po raz pierwszy w Zgromadzeniu *Konstytucjami*. W kronice Domu Generalnego odnotowano, że Siostry odczuły różnicę w treści jak i w formie między poprzednią a nową¹³⁶. W nowych przepisach szczególnie dużo miejsca poświęcono formacji początkowej¹³⁷.

Przełomowym wydarzeniem dla całego Kościoła był Sobór Watykański II (1962–1965), który zwrócił uwagę na potrzebę odnowy życia zakonnego. W sposób szczególny sprawie tej poświęcone zostały: VI. rozdział Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* oraz dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*. „Główna rola w odnowieniu i przystosowaniu życia zakonnego przypada samym instytutom zakonnym, które będą je przeprowadzać przez Kapituły Generalne..., [ona bowiem] posiada prawo wprowadzenia na próbę zmiany pewnych przepisów *Konstytucji*” – mówi dokument¹³⁸.

W Zgromadzeniu Sióstr św. Katarzyny Dz. i M. taka nadzwyczajna Kapituła Generalna odbyła się w dniach od 25 września do 31 października 1968 r., w Domu Generalnym w Grottaferrata k. Rzymu. W czasie jej obrad zostały opracowane

¹³⁴ Oryginał *Reguły* zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską 23 V 1903 r. znajduje się w Archiwum Prowincjalnym Sióstr św. Katarzyny w Münster, kopia w: APSK w Braniewie.

¹³⁵ Por. *Reguła* z 1903 r., rozdz. 5, oraz *Suplement do objaśnienia Reguły*, pkt III.

¹³⁶ Por. *Konstytucje CSC*, 96.

¹³⁷ Podkreślono w nich między innymi: w art. 31: „Miłość Boga jest celem Zgromadzenia”; w art. 34: „codzienna Komunia św. zalecana jest już w postulacie z zalecaniem spowiedzi generalnej u progu nowicjatu, którego zakończeniem są ośmiodniowe rekolekcje”; w art. 49: „Formacja w nowicjacie polega na rozmyślaniach, stałej modlitwie, pouczeniu o ślubach, ćwiczeniu w cnotach, pogłębieniu wiadomości religijnych przez konferencje”; w art. 57: „ponownych ośmiodniowych rekolekcjach przed ślubami ubóstwa, czystości i posłuszeństwa”. Por. J. Wojtkowski, *Duchowość Zgromadzenia*, 65.

¹³⁸ Paweł VI, Motu proprio *Normy i przepisy wykonawcze do dekretów Soboru Watykańskiego II. Ecclesiae sanctae*, 6.08.1966, 1–2, w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła*, Kraków 2003.

i uchwalone *tyczasowe Statuty* dla całego Zgromadzenia, oparte na *Piśmie Świętym*, dokumentach Soboru Watykańskiego II oraz *Regule* Zgromadzenia z 1602 r.¹³⁹.

Zwrócono wówczas uwagę na formację w nowicjacie, aby była ona „ściśle złączona z pouczeniem biblijnym, teologicznym, liturgicznym i pastoralnym. Należy też wprowadzić nowicjuszek w umiejętność szukania Chrystusa przez dogłębne rozważania Słowa Bożego, aktywne uczestniczenie w misterium Kościoła, zwłaszcza w Eucharystii i modlitwie brewiarzowej”¹⁴⁰. Należy też uczyć nowicjuszek życia na wzór Chrystusa w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie. *Statuty* te miały charakter eksperymentalny i obowiązywały do następnej Kapituły Generalnej zwyczajnej (1971 r.). W czasie jej obrad zostały opracowane nowe Konstytucje Zgromadzenia z uwzględnieniem wniosków i propozycji nadesłanych przez wszystkie prowincje Zgromadzenia. Oprócz *Konstytucji*, obowiązujących tylko „ad Experimentum” do następnej Kapituły¹⁴¹, każda prowincja opracowała *własne Statuty* przystosowując je do warunków danego kraju.

W czasie obrad kolejnej Kapituły Generalnej (1977 r.) były wnikliwie przeanalizowane propozycje i uwagi siostr dotyczące dokumentu „ad Experimentum”. Następne, nowo opracowane *Konstytucje*, zostały zatwierdzone przez Stolicę Apostolską dnia 18 stycznia 1978 r., lecz tylko na dziesięć lat, ponieważ w niedługim czasie miał być opublikowany nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego*, do którego należało dostosować także *Konstytucje* Zgromadzenia.

Ostatecznej redakcji *Konstytucji* Zgromadzenia dokonano w czasie obrad Kapituły Generalnej zwyczajnej (29 sierpnia – 3 października 1989 r.) w Domu Prowincjalnym w Münster. „W tym bogatym w łaski czasie przeanalizowano i rozważono życzenia i propozycje siostr oraz wspólnot wszystkich prowincji. Po długiej i wnikliwej rewizji, *Konstytucje* zostały przepracowane i dostosowane do zmieniających się znaków czasu oraz do nowego Prawa Kościelnego”¹⁴². W ten sposób opracowane dokumenty te otrzymały definitywną aprobatę Kościoła, w dniu 18 marca 1990 r., w czasie pontyfikatu papieża Jana Pawła II¹⁴³.

ZAKOŃCZENIE

Troska Stolicy Apostolskiej o formację osób zakonnych stale się rozwija. Jej przejawem były np. dokumenty wydawane przez Kongregację Zakonów i Instytutów Świeckich. W 1990 r. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego opublikowała obszerny dokument dotyczący formacji w instytutach zakonnych pt. *Potissimum institutioni*¹⁴⁴. Zawarte w nim

¹³⁹ Zob. *Konstytucje, CSC*, 97.

¹⁴⁰ Zob. *Statuty Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dz. i M. ułożone i zatwierdzone przez nadzwyczajną Kapitułę Generalną*. Grottaferrata – Rzym, 1968, s. 15–16.

¹⁴¹ Zob. *Konstytucje CSC*, 97.

¹⁴² Tamże, 99.

¹⁴³ Por. tamże.

¹⁴⁴ Kongregacja Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Instrukcja Wskazania dotyczące formacji w instytutach zakonnych. Potissimum institutioni*, 2.02.1990.

przepisy zobowiązywały poszczególne instytuty zakonne do momentu opracowania własnego *ratio*. W myśl tej instrukcji odbyło się w 1992 roku nadzwyczajne spotkanie Zarządu Generalnego z przełożonymi prowincjalnymi i siostrami formatorkami, podczas którego opracowano *ratio fundamentalis – Wytyczne dotyczące formacji do życia zakonnego i formacji ciągłej w Zgromadzeniu Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*.

Tak więc, w Zgromadzeniu Sióstr św. Katarzyny sprawy formacji zakonnej oparte są na Ewangeliі Jezusa Chrystusa i regulowane przepisami prawa powszechnego¹⁴⁵ oraz przepisami prawa własnego, do którego należą: postanowienia *Konstytucji* z 1990 r., własne *ratio*¹⁴⁶, a także *Statuty prowincjalne*¹⁴⁷ i postanowienia Kapituły Generalnej¹⁴⁸. Bardzo ważną rolę w procesie formacji spełnia żywot (biogram) i testament Założycielki oraz Jej wskazania¹⁴⁹.

ZGROMADZENIE SIÓSTR ŚW. KATARZYNY I JEGO REGUŁA

STRESZCZENIE

Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy (siostry katarzynki) sięga swymi początkami drugiej połowy XVI stulecia. Powstało ono w 1571 r. w Braniewie (niem. Braunsberg) na Warmii (niem. Ermland), w wyniku przemian zachodzących w Kościele po Soborze Trydenckim. Jego założycielką jest bł. Regina Protmann (†1613), która w nowo utworzonej wspólnocie sióstr połączyła kontemplację z działalnością apostołsko-czynną. Pierwsza *Reguła* zgromadzenia powstała dzięki wsparciu jezuitów, działających w Braniewie od 1565 roku, za aprobatą ówczesnych biskupów warmińskich (Marcin Kromer, Piotr Tylicki). W kolejnych wiekach, a zwłaszcza w XX w., te zasady życia wspólnotowego były modyfikowane, przede wszystkim ze względu na myśl Soboru Watykańskiego II.

¹⁴⁵ M.in.: *KPK 1983, Lumen gentium, Perfectae caritatis, Renovacionis causa, Dimensio contemplativa, The renewal of religious life, Redemptionis donum, Vita consecrata, Potissimum institutioni, Attenta alle condizioni*.

¹⁴⁶ *Wytyczne dotyczące formacji do życia zakonnego i formacji ciągłej w Zgromadzeniu Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, opracowane na IV Radzie Plenarnej i I Spotkaniu Sióstr Formaterek, 19–23.09.1992 r. oraz zatwierdzone przez Przełożoną Generalną, Grottaferrata 22.12.1992 r.

¹⁴⁷ Zarząd Generalny CSC, *Statuty Prowincji Polskiej*, Grottaferrata – Roma 20.01.1994 r.

¹⁴⁸ *Postanowienia Kapituły Generalnej*, opracowane na 36 Kapitule Generalnej, Grottaferrata 05.09–05.10.2001, s. 95–101.

¹⁴⁹ Por. Zarząd Generalny CSC, *Wytyczne do formacji początkowej i permanentnej*, Grottaferrata 2000, s. 2.

THE CONGREGATION OF THE SISTERS OF SAINT CATHERINE AND ITS *RULE*

SUMMARY

The Congregation of the Sisters of St Catherine the Virgin and Martyr (Sisters of St Catherine) dates back to the second half of the 16th century. It was founded in 1571 in Braniewo (ger. Braunsberg), in Warmia (ger. Ermland), as a result of changes taking place in the Church after the Council of Trent. Its founder was Blessed Regina Protmann (†1613), who combined contemplation with apostolic activity in the newly established community of sisters. The first Rule of the congregation was drafted with the support of the Jesuits, who had been active in Braniewo since 1565, with the approval of the then Warmian bishops (Marcin Kromer, Piotr Tylicki). In the following centuries, and especially in the 20th century, these principles of community life were modified, mainly due to the thought of the Second Vatican Council.

DIE KONGREGATION DER SCHWESTERN DER HEILIGEN KATHARINA UND IHRE *REGEL*

ZUSAMMENFASSUNG

Die Kongregation der Schwestern der Heiligen Katharina der Jungfrau und Märtyrerin (Katharinenschwestern) geht auf die zweite Hälfte des 16. Jahrhunderts zurück. Jahrhundert zurück. Sie wurde 1571 in Braunsberg (heute Braniewo) in Ermland gegründet, als Folge der Veränderungen in der Kirche nach dem Konzil von Trient. Ihre Gründerin war die selige Regina Protmann (†1613), die in der neu gegründeten Schwesterngemeinschaft Kontemplation mit apostolischer Tätigkeit verband. Die erste Regel der Kongregation wurde mit Unterstützung der Jesuiten, die seit 1565 in Braunsberg tätig waren, und mit Zustimmung der damaligen ermländischen Bischöfe (Marcin Kromer, Piotr Tylicki) ausgearbeitet. In den folgenden Jahrhunderten und insbesondere im 20. Jahrhundert wurden diese Grundsätze des Gemeinschaftslebens vor allem aufgrund der Überlegungen des Zweiten Vatikanischen Konzils geändert.

BIBLIOGRAFIA

- Achremczyk S., Marchwiński R., Przeracki J., *Poczet Biskupów Warmińskich*, Olsztyn 1994.
 Achremczyk S., Szorc A., *Braniewo*, Olsztyn 1995.
 Bellgardt G., *Die Bedeutung der Kongregation der hl. Katharina zur die Erziehung der Mädchen*, Berlin 1931.
 Boenigk A., *Regina Protmann und die Kongregation der Schwestern von der hl. Katharina*, Braunsberg 1933.
 Bogdan F., *Prawo zakonów, instytutów świeckich i stowarzyszeń życia apostolskiego*, Poznań 1988.

- Bogucka M., *Hold Pruski*, Warszawa 1982.
- Brodrick J., *Powstanie i rozwój Towarzystwa Jezusowego*, t. I: *Początki Towarzystwa Jezusowego*, tłum. W. Baranowski, M. Bednarz, Kraków 1969.
- Buchholz F., *Braunsberg im Wandel der Jahrhunderte*, Braunsberg 1934.
- Clagius T., *Linda Mariana sive de Beata virgines Lindensi*, Coloniae 1659.
- Eichhorn A., *Der ermländische Bischof Martin Kromer als Schriftsteller, Staatsmann und Kirchenfürst*, ZGAE 4(1869), s. 1–470.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polskich i Litwy 1564–1995*, opr. L. Grzebień, Kraków 1996.
- Górski K., *Zakon Krzyżacki a powstanie państwa pruskiego*, Wrocław 1977.
- Grunenberg J., *Die Congregation der hl. Jungfrau und Martyrin Katharina*, Braunsberg 1868.
- Hausbuch des Jungfrauenconvents zu Braunsberg, Anno 1615*. Scriptum per Michaelem Aschermann Wormdittensem notarium cancellariae aepiscopatus Varmiensis [do 1752 r.]: sygn. ZG-D-1 [fotokopie] w: Archiwum Generalne Sióstr św. Katarzyny w Grottaferrata.
- Hipler F., *Regina Protmann und die ermländischen Convente*, „Pastoralblatt” 5(1883), s. 49–60.
- Hochleinter J., *Religijność potrydencka na Warmii (1551–1655)*, Olsztyn 2000.
- Hümmeler H., *Regina Protmann und die Schwestern von der hl. Katharina*, Siegburg 1955.
- Jan Paweł II, *Świadkowie żywej wiary, niezachwianej nadziei i ofiarnej miłości. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. beatyfikacyjnej na Placu J. Piłsudskiego w Warszawie (13 czerwca 1999)*, „L’Osservatore Romano” wersja polska 20/8(1999), s. 74–76.
- Jan Paweł II, *O życiu zakonnym. Przemówienia, listy apostołskie, instrukcje*, Poznań–Warszawa 1984.
- Kałowski J., *Ewolucja prawodawstwa kościelnego dotyczącego instytutów zakonnych o służbach prostych*, „Prawo Kanoniczne” 34/3–4(1991), s. 75–103.
- Konstytucje Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny, Dziewicy i Męczennicy, zatwierdzone przez Kongregację ds. Instytutów Życia konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego*, 18.03.1990, Rzym 1990.
- Kolberg J., *Ermland im Kriege des Jahres 1520*, ZGAE 15(1904), s. 209–390.
- Korewa J., *Sprowadzenie jezuitów do Polski*, „Nasza Przyszłość” 20(1964), s. 13–49.
- Kilian W., *Praca wychowawcza Sióstr św. Katarzyny, Dziewicy i Męczennicy w latach 1571–1772*, „Studia Warmińskie” 22–23(1985–1986), s. 113–134.
- Krebs M.Ł., *Wpływ beatyfikacji Matki Reginy Protmann na rozwój jej kultu*, Olsztyn 2003.
- Kumor B., *Protestancka reformacja na ziemiach polskich*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, II/2, red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań–Warszawa 1974, s. 43–70.
- Konstytucje Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, Rzym 1990.
- Małek J., *Dwie części Prus. Studia z dziejów Prus Książęcych i Prus Królewskich w XVI–XVII wieku*, Olsztyn 1987.
- Matern G., *Aus der Geschichte des Heilsberger Katharinenkloster*, „Ermländisches Kirchenblatt” 34–36(1937), s. 448–479.
- Mozola A.I., *Praca wychowawcza Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy wśród dzieci i młodzieży w Diecezji Warmińskiej w latach 1772–1870*, „Studia Warmińskie” 35(1998), s. 503–546.
- Obląg J., *Historia diecezji warmińskiej*, Olsztyn 1959.
- Oracki T., *Biskup Piotr Tylicki*, w: *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej XV–XVIII w.*, t. 2 (L–Ż), red. T. Oracki, Olsztyn 1988, s. 192–193.
- Pączkowski K., *Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny na Warmii w latach 1583–1613*, „Studia Warmińskie” 22–23(1985–1986), s. 71–111.

- Piszcz E., *Homilia z okazji poświęcenia Kościoła w Gronowie dek. Braniewo 20.06.1999*, „Łącznik Zgromadzenia“ Grottaferrata1(2000), s. 36–37.
- Podgórska T., *Regina Protmann wzorem mądrości oraz ofiarnej służby wypływającej z miłości Boga i człowieka*, „Studia Warmińskie” 40(2003), s. 417–428.
- Schmauch H., *Die Grabstätte der Regina Protmann*, „Unsere Ermländische Heimat“ 7(1961), s. 7–8.
- Szorc A., *Warmiensia. Wilkierze warmińskie*, „Studia Warmińskie” 21(1984), s. 18–34.
- Szorc A., *Dzieje diecezji warmińskiej (1243–1991)*, Olsztyn 1991.
- Śliwińska B. G., *Czterechsetlecie Papieskiej Aprobaty Reguły Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy (1602–2002)*, „Studia Warmińskie” 40 (2003), s. 407–416.
- Śliwińska B. G., *Dzieje Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, Olsztyn 1998.
- Śliwińska B. G., *Geneza i rozwój norm prawnych*, „Studia Warmińskie“ 22–23(1985–1986), s. 25–38.
- Rogalski A., *Kościół katolicki na Warmii i Mazurach*, Warszawa 1956.
- Walawender A., *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1450–1568*, t. I: *Zjawiska meteorologiczne i pomory*, Lwów 1932.
- Wermter E. M., *Quellen zur Geschichte der ersten Katharinenschwestern und ihrer Gründerin Regina Protmann (†1613)*, ZGAE 2(1975), s. 121–129.
- Wojtkowski J., *Duchowość Zgromadzenia*, „Studia Warmińskie” 22–23(1985–1986), s. 59–69.
- Wyrozumski J., *Beginki i Begardzi w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace historyczne” 35(1971), s. 7–22.
- Żywoć Sługi Bożej Reginy Protmann, Założycielki Zgromadzenia Sióstr świętej Katarzyny Dziewicy i Męczennicy, napisany przez wiarygodnego kapłana*, Grottaferrata (Roma) 1979.